

NOI CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA CULTURII MATERIALE A CARPILOR

Săpăturile arheologice efectuate la Poiana-Dulcești și Butnărești (r. Roman) ne dau prilejul să ne ocupăm din nou de cultura materială a carpilor ¹.

La Poiana-Dulcești s-au făcut cercetări în două așezări, situate în puncte diferite, pe „Siliște” și deasupra „Varniței”, iar la Butnărești într-o așezare și într-o necropolă ².

Întrucât despre necropolele carpice ne-am ocupat într-un studiu anterior ³, iar descoperirile din ultimul timp n-au făcut decât să confirme părerile noastre ⁴, acceptate de specialiști ⁵, asupra acestei probleme nu vom mai insista.

În lucrarea de față ne vom îndrepta atenția asupra așezărilor care pînă nu demult erau complet necunoscute ⁶. Numărul așezărilor carpice descoperite întîmplător, sau prin cercetări de suprafață, este mare (fig. 1), dar cercetarea lor sistematică abia a început.

Așezările carpice sînt situate în general pe terasele înalte ale rîurilor sau pe boturi de deal, la poalele cărora curg ape sau izvoare naturale. Acolo însă unde terenul este mai puțin accidentat și lipsesc formele de

---

¹ Gh. Bichir, *Unele observații cu privire la necropolele de tip Poienești din Moldova și relațiile acestor necropole cu lumea sarmată*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 253—271; idem, *Les carpes à la lumière des dernières découvertes archéologiques de Moldavie*, comunicare prezentată la Congresul internațional de științe pre- și protoistorice, Roma, 1962, și care va apărea în actele Congresului.

² O scurtă prezentare a descoperirilor din aceste două localități a apărut în *Faști Arheologice*, XVI, 1961, nr. 3566 și nr. 3656.

³ *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 253-271.

⁴ Amintim cercetările făcute de noi în necropola de la Butnărești și cele ale lui C. Scorpan de la Dochia (r. Piatra Neamț).

⁵ Gh. Diaconu, *Despre sarmați la Dunărea de jos în lumina descoperirilor de la Tirgșor*, în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 338—339 și E. A. Rikman, *Les Sarmates récents entre le Dniestr et le Danube*, Moscova, 1964, p. 6.

⁶ Cf. B. Mitrea, în *Istoria României*, I, p. 637 și Gh. Bichir, *op. cit.*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 254.

relief amintite, carpii s-au așezat pe terasele joase ale apelor, cum este cazul la Pădureni, în sudul Moldovei ⁷.

Până în prezent nu se cunosc așezări fortificate, dar se constată preferința carpiilor de a se instala pe locuri mai retrase, apărate prin însăși poziția lor naturală. Amintim în acest sens așezările de pe „Siliște” și „Varniță” de la Poiana-Dulcești ⁸, situate pe terasa înaltă a râului Moldova și așezarea de la Bonțești din zona subcarpatică a Vrancei ⁹.

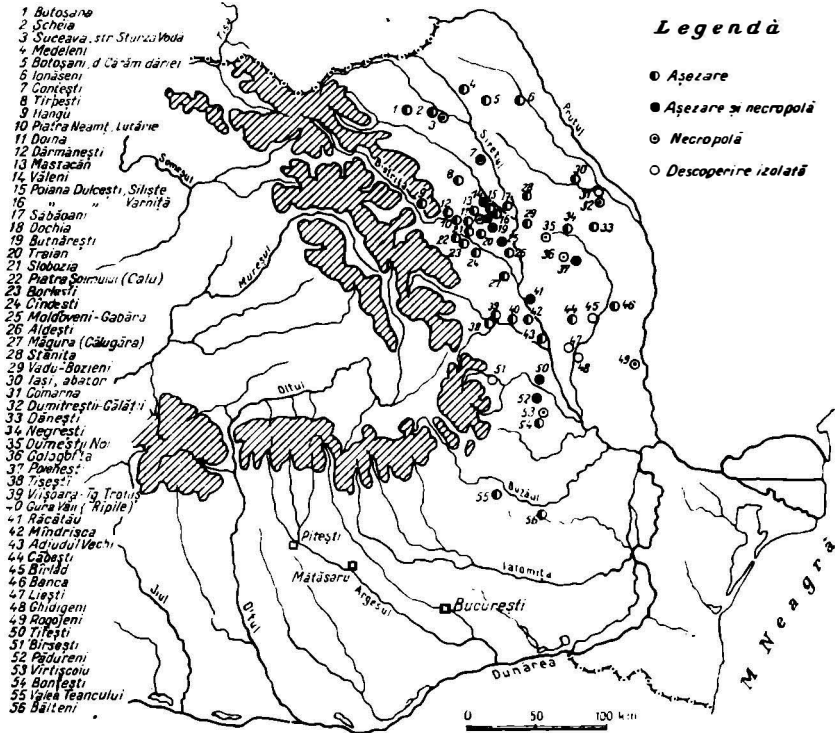

Fig. 1. — Aria de răspîndire a culturii Vırteșcoiu - Poienesci.

Așezările de la Poiana-Dulcești erau apărate de peretele înalt și abrupt al terasei râului Moldova, de Valea Crîngulesei, ripa „Varniței” și de pădurea care înconjoară și astăzi din trei părți satul Poiana, râul Moldova constituind o adevărată fereastră pe unde se pot supraveghea împrejurimile pînă la mari distanțe.

⁷ Așezarea de la Pădureni se află la sud de necropola cercetată în 1957 (Sebastian Morintz și Gh. Bichir, în *Materiale*, VI, p. 487). În anii 1958–1959, continuîndu-se desfîndarea terenului la sud de necropolă, s-a dat de bordeie și gropi de provizii.

⁸ Săpături efectuate în 1961–1963.

⁹ Cercelări efectuate de Gh. Bichir în 1956 (*Materiale*, V, p. 257–262).

Așezarea de la Bonțești este apărută de Valea Merei, de râpa Nucetului, ambele adânci și cu pereții abrupti și de pădurea imensă care se întinde și astăzi pînă în munții Vrancei.

Carpzii locuiau în bordeie și locuințe de suprafață, grupate în cadrul aceleiași așezări.

La Poiana-Dulcești s-a putut surprinde pentru prima dată existența a două niveluri de locuire într-o așezare carpică. Pînă în prezent, atît p „Siliște” cît și pe „Varniță”, se cunosc bordeie în ambele niveluri de locuire, iar locuințe de suprafață numai în nivelurile de locuire mai noi, datate în general în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n.

Ținînd seama de faptul că cercetările sînt abia la început și că locuințele de suprafață sînt amintite la geto-daci de unele izvoare literare¹⁰ și documentate arheologic la Piscul Crăsanilor¹¹, Poiana-Tecuci¹² și Ostrovul Șimian¹³, credem că locuințele de suprafață au existat și în etapa de timp corespunzătoare nivelurilor de locuire mai vechi de la Poiana-Dulcești. În nivelul II de locuire din așezările de la Poiana-Dulcești s-au descoperit pînă în prezent trei locuințe de suprafață: două în așezarea de la „Siliște” și una în așezarea de pe „Varință”. Locuințele au fost construite din nuiele și chirpici. Judecînd după fragmentele de chirpici găsite, reiese că pereții au fost destul de subțiri. În funcție de dispersarea materialului (bucăți de chirpici, aglomerări de cioburi, uneori chiar vase întregi sau întregibile) se poate presupune că forma locuințelor era patrulateră (fig. 4/1); gropi de pari nu s-au găsit decît în două cazuri. Dimensiunile celor trei locuințe erau următoarele: 3×3 m; $4,25 \times 4,40$ m

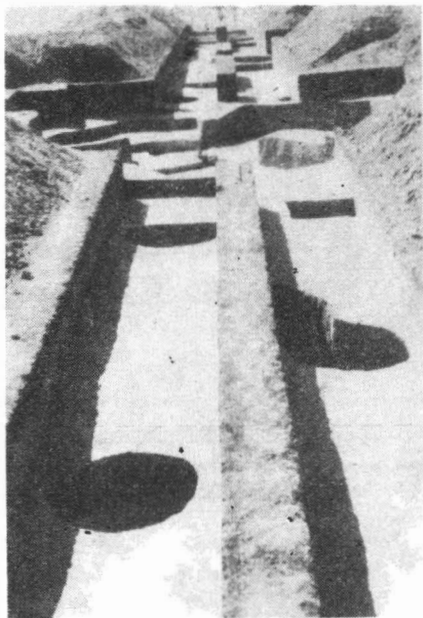

Fig. 2. - Poiana-Dulcești, „Siliște”.
Aspecte din timpul săpăturilor.

¹⁰ Ovidiu le zice *casae* (*Tristia*, III, 10, 66).

¹¹ V. Pârvan, *Getica*, București, 1926, p. 658-663 și I. Andrieșescu, *Piscul Crăsanii*, București, 1924, p. 22 și urm.

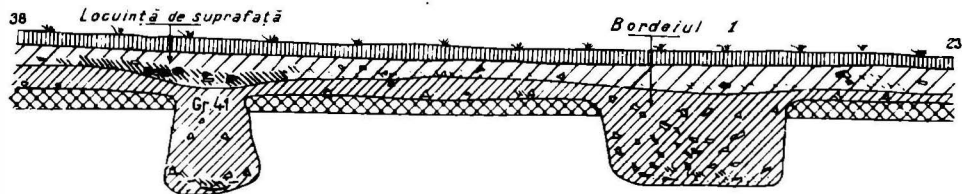
¹² R. Vulpe, în *SCIV*, I, 1950, p. 50; *SCIV*, II, 1951, 1, p. 194-195 și 200; *SCIV*, III, 1952, p. 194 și în *Istoria României*, I, p. 230, unde se precizează că la Poiana Tecuci predomină locuințele de suprafață în comparație cu bordeiele.

¹³ D. Berciu, *Arheologia preistorică a Olteniei*, Craiova, 1939, p. 191-192. Nu mai amintim aici locuințele de suprafață de la Grădiștea Muncelului (C. Daicoviciu și colectivul, în *SCIV*, III, 1952, p. 299, 306 și *Materiale*, VII, p. 306-307); Bitca Doamnei (C. Mătasă și colaboratori, în *Materiale*, VII, p. 340) și Cuculata (Gh. Bichir, în *Materiale*, VII, p. 354), deoarece fiind vorba de o regiune de munte cu solul umed sau pietros, era firesc să se construiască locuințe de suprafață.

și $5 \times 5,25$ m. În mijlocul fiecărei locuințe se afla vatra de foc, de formă oarecum ovală (fig. 4/1), a cărei mărime era în raport direct cu suprafața încăperii ($0,80 \times 0,85$ m; $0,90 \times 1,05$ m și $1 \times 1,20$ m).

Locuința nr. 1 de pe „Siliște” a avut podeaua lipită cu lut¹⁴. Locuințe de suprafață, fără a li se putea determina forma, au mai fost

S. IV. Profilul peretelui sud-estic între metrii 23-38

S. V. Profilul peretelui sud-estic între metrii 5-20,50 și 23-38,50

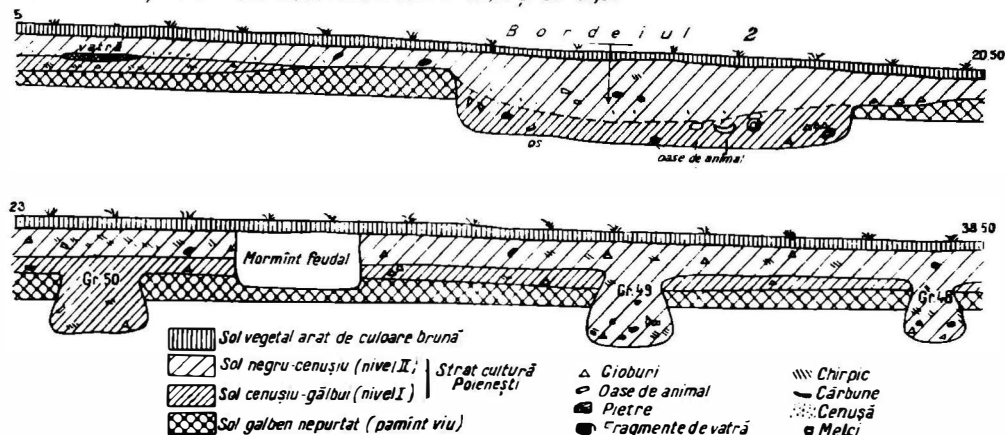

Fig. 3. — Poiana - Dulcești „Siliște”. Profile.

descoperite, în cadrul acestei culturi la Gura Văii (r. Tg. Ocna)¹⁵, Văleni-Roman¹⁶, Slobozia-Roznov¹⁷, Piatra Neamț-Lutărie¹⁸ și Șcheia-Suceava¹⁹.

Situația de la Hangu-Cetățuie, unde s-au identificat cinci locuințe de suprafață și un singur semibordei²⁰, ar permite să se tragă concluzia

¹⁴ O asemenea situație s-a mai întâlnit la Șcheia-Suceava (informație Gr. Foit și Mara Nicorescu) și în așezarea getică de la Poiana-Tecuci (R. Vulpe, în SCIV, I, 1950, p. 50).

¹⁵ Informații C. Buzdugan.

¹⁶ Informație V. Ursache.

¹⁷ Informație C. Scorpan.

¹⁸ Anton Nițu și colaboratori, în *Materiale*, VI, p. 368 și fig. 6.

¹⁹ Informație Gr. Foit și Mara Nicorescu.

²⁰ Dan Gh. Teodoru și Silvia Teodoru, în *Materiale*, VII, p. 42-43. Unele date cu privire la această așezare pot fi găsite și în *Materiale*, VI, p. 66-68. Semibordeie au fost descoperite și în așezarea getică de la Poiana-Tecuci (R. Vulpe, în SCIV, II, 1951, 1, p. 200).

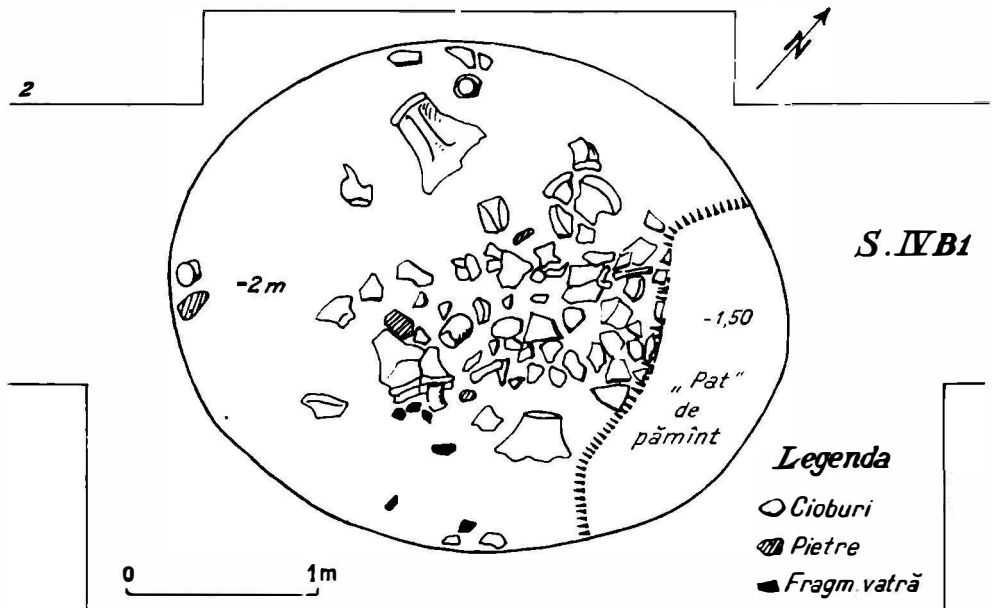
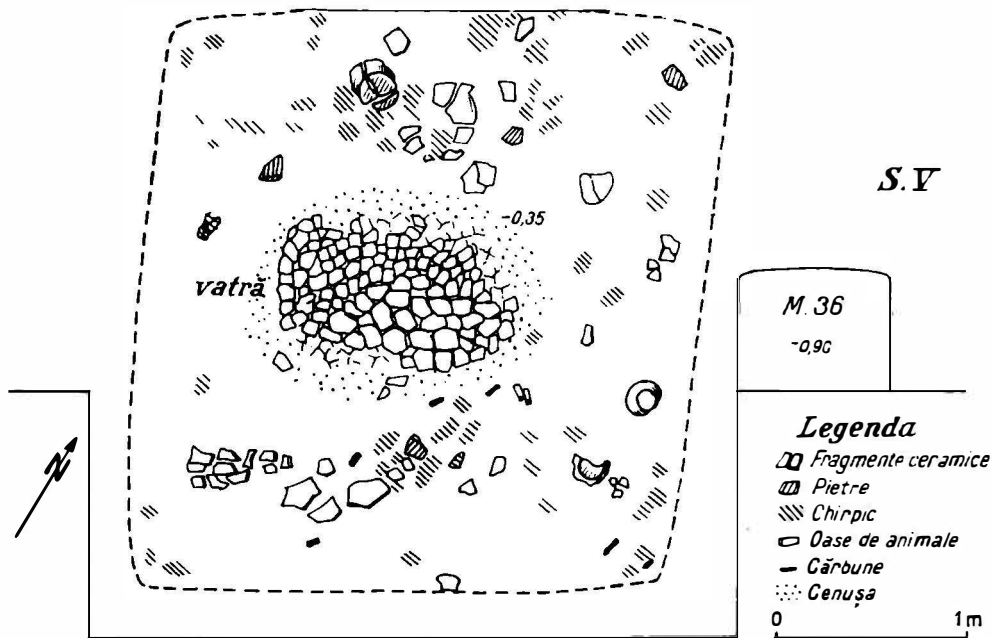

Fig. 4. — Poiana—Dulcești „Siliște”, 1, locuința de suprafață din S. V (nivel II); 2, bordeiul 1 (B₁) din S.IV (nivel I).

că în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n. locuințele de suprafață devin relativ frecvente.

În stadiul actual al cercetărilor, numărul bordeiilor în cadrul așezărilor carpice depășește pe acela al locuințelor de suprafață. În judecarea situației trebuie însă să ținem seama și de faptul că unele locuințe

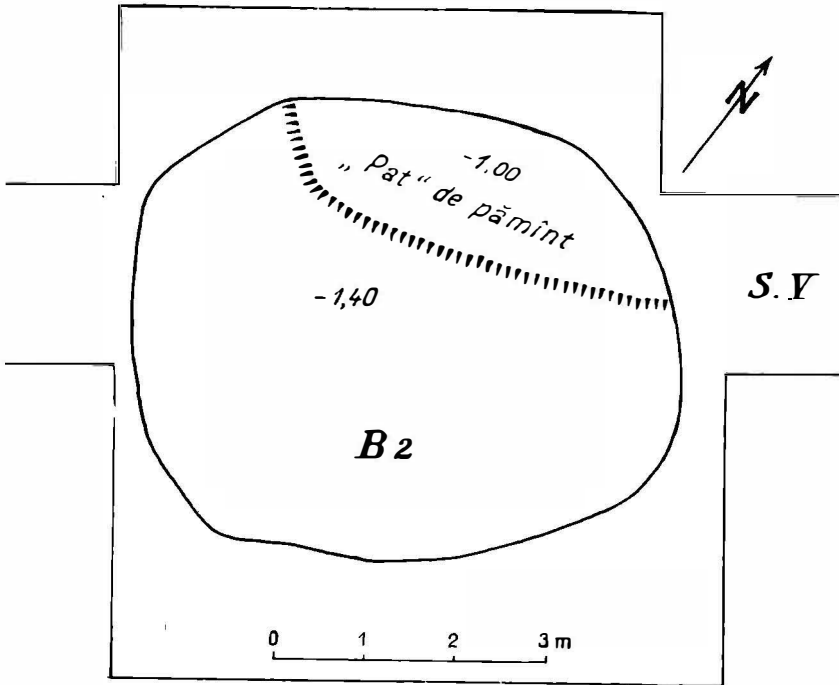

Fig. 5. — Poiana—Dulcești „Siliște”, bordeiul 2 (B_2).

de suprafață, fiind la mică adâncime, au putut fi distruse cu prilejul muncilor agricole.

La Poiana-Dulcești s-au găsit nouă bordeie, dintre care șase pe „Varniță” și trei pe „Siliște”. Patru dintre bordeiele descoperite pe „Varniță” aparțin nivelului I și două nivelului II (mai nou), iar pe „Siliște”, raportul este invers : un bordei aparține nivelului I și două nivelului II.

Bordeiele erau de formă oarecum ovală și uneori chiar rotundă (fig. 4/2 ; fig. 5,6). Dimensiunile lor oscilau între $2,35 \times 2,65$ m (B_4 — „Varniță”), cel mai mic bordei, și $5,45 \times 6,40$ m (B_2 — „Siliște”), cel mai mare. Adâncimea bordeiilor, calculată de la nivelul lor de săpare, varia între 1,20—1,80 m. Bordeiele nr. 3 (B_3) și 4 (B_4) de pe „Varniță” au fost tăiate de gropi de previzii aparținând nivelului II. Unele dintre bordeie (B_1 , B_2 — „Siliște” și B_5 — „Varniță”) au avut în interior „pat-uri” din pământ cruțat, fie de jur împrejurul peretelui (B_5 — „Varniță”),

fie numai pe una din laturi (B_1 și B_2 — „Siliște”). Lățimea acestor „paturi”, oscila între 0,60—1,25 m, iar înălțimea între 0,40—0,50 m.

În umplutura bordeielor s-au găsit fragmente ceramice, uneori chiar vase întregi, oase de animale, bucăți de cărbune și mai rar de chirpici. În bordeiul nr. 6 (B_6) de pe „Varniță” s-au descoperit și câteva unelte de tâmplărie.

În nici un bordei nu s-au găsit vetre de foc *in situ*, ci doar fragmente de vatră aruncate. În două bordeie de pe „Varniță” (B_3 și B_5)

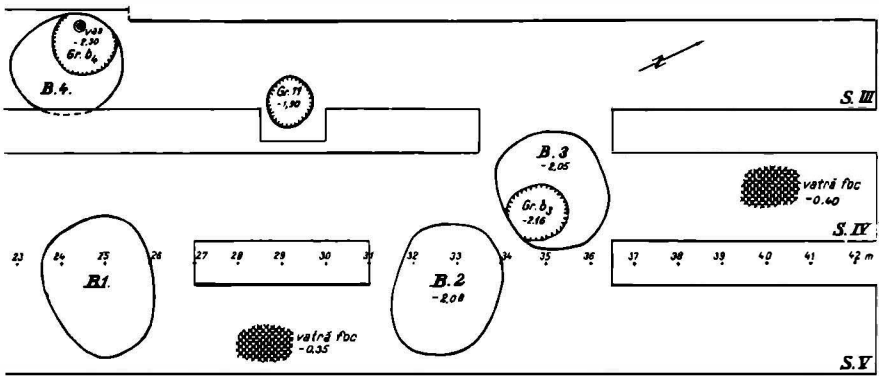

Fig. 6. — Poiana Dulcești „Varniță”. Porțiune din planul secțiilor III, IV și V (metrii 23—42), unde se observă forma bordeielor 1 (B_1), 2 (B_2), 3 (B_3), 4 (B_4) și poziția vetrelor de foc, în raport cu bordeiele.

s-a constatat existența unor alveolări arse de foc care au putut folosi ca vetre pentru încălzit sau gătit. Vetre de foc propriu-zise s-au descoperit în afara bordeielor, la circa 3 m distanță de ele. Vetrele au fost construite pe un pat de pietricele de riu, sistem cunoscut și în alte așezări din secolul al III-lea (Hangu-Cetățuie și Botoșani-Dealul Cărmidăriei)²¹, dar și în Latène-ul geto-dacic la Poiana-Tecuci și Ostrovul-Șimian²². Forma vetrelor era oarecum ovală și dimensiunile lor de aproximativ 0,90 m. În așezarea de pe „Varniță” s-a descoperit un cuptor de copt piine, lucrat prin cotlonire în pământ cruțat²³. Cuptorul, distrus în mare parte de lucrările agricole, se afla la 6,50 m distanță de cel mai

²¹ Dan Gh. Teodoru și Silvia Teodoru, în *Materiale*, VII, p. 42 și N. Zaharia și colaboratori, în *Materiale*, VII, p. 463.

²² R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 198 și D. Berciu, *op. cit.*, p. 188, fig. 232.

²³ Un cuptor de copt piine, tot din această vreme a fost descoperit de Sebastian Morintz la Chilia în vestul Munteniei (*Materiale*, VIII, p. 517). Tot celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea e.n. aparține probabil și cuptorul de la Bălteni (I. T. Dragomir în *Materiale*, VII, p. 12), care se află în apropierea bordeiului V, de tip carpic. I. T. Dragomir îl consideră contemporan cu cel de la Cavadinești (p. 12) care aparține secolului al IV-lea, respectiv culturii Sîntana de Mureș-Cerneahov (*Materiale*, VII, p. 158). Cuptoare de copt piine („bucătărie”) au fost descoperite și în așezările getice de la Poiana-Tecuci și Popești (R. Vulpe în *SCIV*, II, 1951, p. 194, fig. 7; *Materiale*, VI, p. 310, fig. 1 și fig. 6 și în *Materiale*, VII, p. 323--327, fig. 2 și fig. 3).

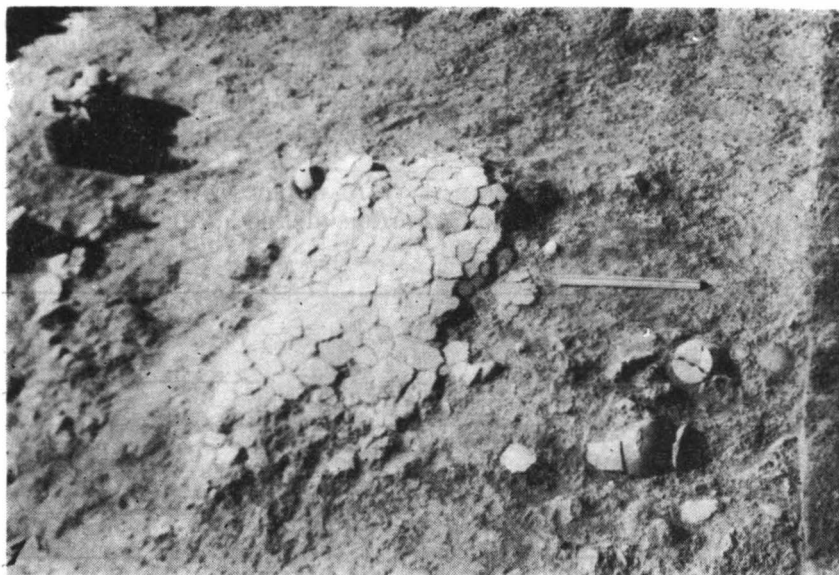

Fig. 7. — *Poiana—Dulcești*, 1, locuința de suprafață din S.V de pe „Siliște”,
2, vase *in situ* descoperite în așezarea de pe „Varnișă”.

Fig. 8. -- *Bulnărești*. Depozit de vase *in situ*.

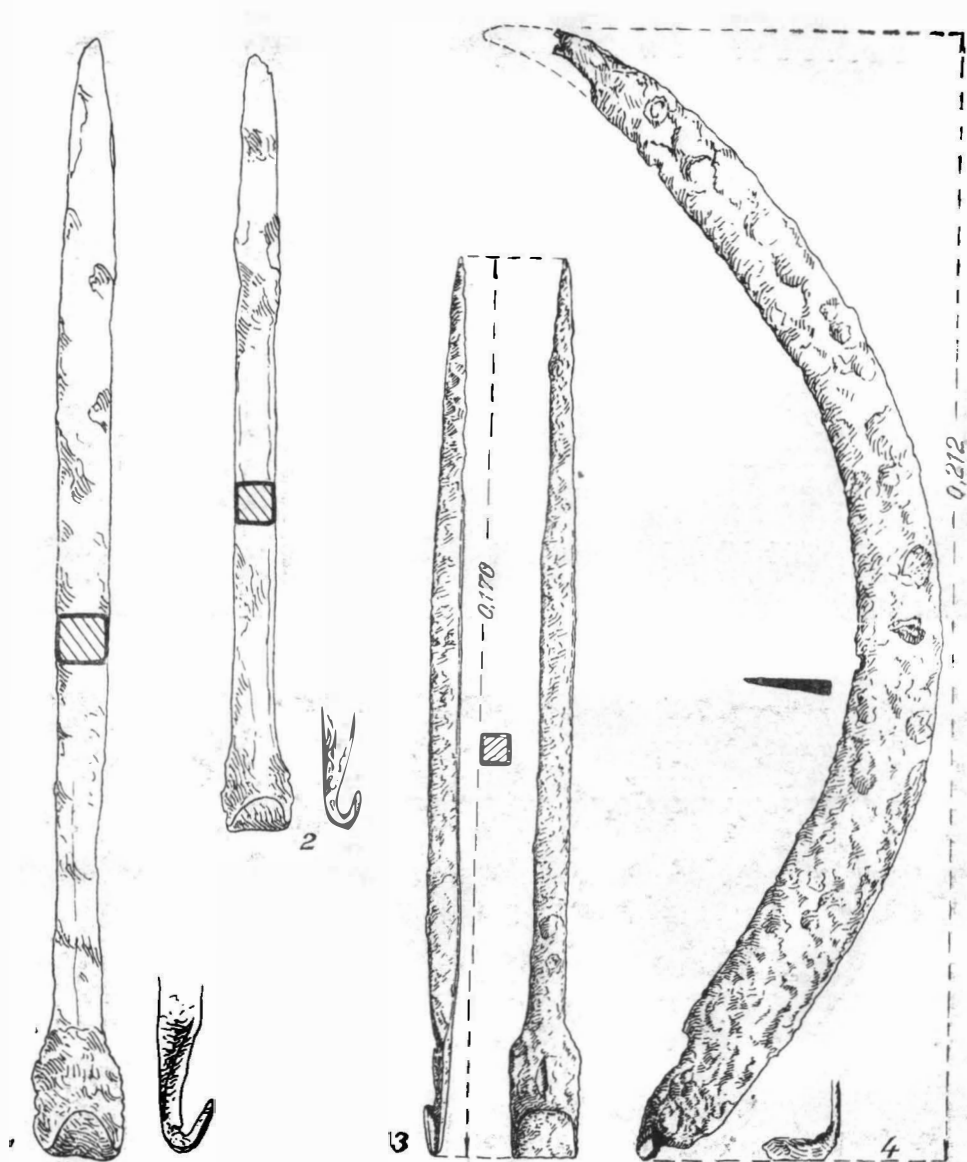

Fig. 9. — Poiana—Dulcești, „Varniță”. Unelte de fier 1, 2, 3, burghie; 4, secere cu spin (tip 1/b).

apropiat bordei (B₄). Atribuirea acestui cuptor așezării carpice nu poate fi pusă la îndoială, deoarece pe „Varniță” nu s-au găsit resturi arheologice din alte epoci.

Bordeie de tipul celor de la Poiana-Dulcești mai sînt cunoscute la Butnărești²⁴ și Văleni-Roman²⁵. În cadrul culturii carpice au mai fost descoperite bordeie, fără să li se fi putut determina forma, la Slobozia-Roznov²⁶, Pădureni și Căbești²⁷. La Botoșani, pe Dealul Căramidăriei,

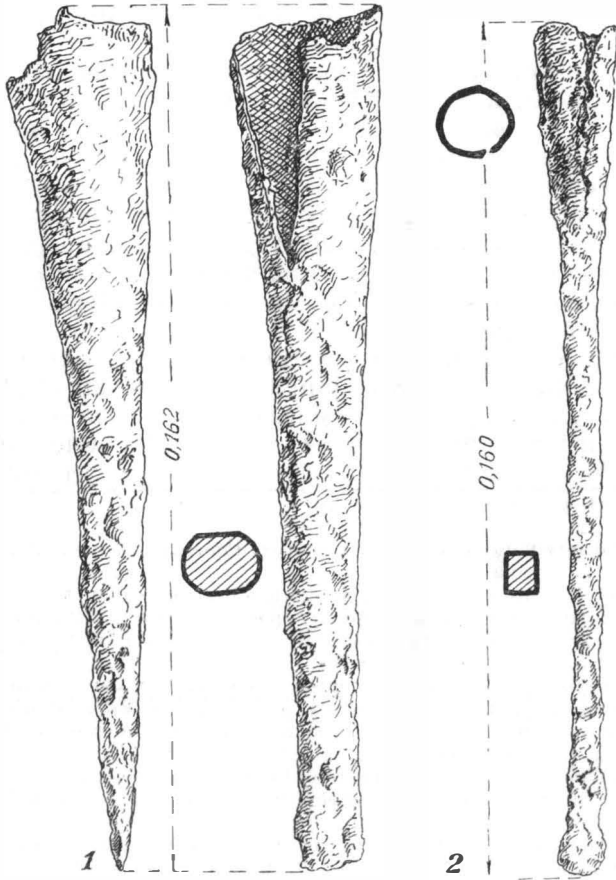

Fig. 10. — Poiana—Dulcești „Varniță”. Dălți de fier.

s-a descoperit un bordei de formă rectangulară, cu dimensiunile de $2,80 \times 3,20$ m, avînd în colțul nordic vatră de foc²⁸. Acest bordei se singularizează, atît prin formă cît și prin prezența vetrei, deoarece în

²⁴ Cercetări efectuate de noi în 1961.

²⁵ Informație V. Ursache.

²⁶ Informație C. Scorpan.

²⁷ Informație C. Buzdugan care a efectuat în 1963 un sondaj, în așezarea de la Milești.

²⁸ N. Zaharia și colaboratori, în *Materiale*, VII, p. 462 și fig. 2.

cadrul așezărilor carpice nu se cunosc pînă în prezent bordeie cu vetre de foc în interior.

Bordeie de formă oarecum ovală sînt întîlnite în secolul al III-lea și în Muntenia, la Mătăsaru²⁹ și Dulceanca³⁰, iar în Latène-ul geto-dacic la Cernatul de Jos³¹ și Crășani³².

După observații proprii, consemnăm faptul că bordeiele mai puțin adînci au uneori forma apropiată de aceea a unui dreptunghi sau pătrat cu colțurile rotunjite³³.

Bordeie de formă ovală au fost descoperite și la Bălteni (r. Făurei) în plină zonă de cîmpie³⁴. Bordeiele de la Bălteni, ca și cele de la Poiana-Dulcești, nu au vetre de foc în interior, sînt adînci și au „paturi” din pămînt cruțat. Prin materialul ceramic descoperit ele aparțin culturii Virteșcoiu-Poienești³⁵.

La Bălteni, au fost descoperite de I. T. Dragomir și bordeie de formă rectangulară³⁶, care judecînd după inventar aparțin culturii Sintana de Mureș-Cerneahov. Deci, după părerea noastră, la Bălteni sînt două straturi de cultură, aparținînd unor așezări diferite, și nu un singur strat de cultură cum s-a crezut³⁷.

Stratul de cultură de care se leagă bordeiele de formă ovală aparține carpilor și se datează în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n., iar bordeiele rectangulare, prin formă și inventar, aparțin secolului al IV-lea, respectiv culturii Sintana de Mureș-Cerneahov. Existența a două straturi de cultură este susținută și de observații stratigrafice, cum ar fi întredăriile de complexe³⁸.

²⁹ Cercetări efectuate de Gh. Bichir și Eug. Popescu.

³⁰ Informație Suzana Ferche.

³¹ Săpături efectuate de Z. Székely. Bordeiele sînt din epoca Latène și nu „se datează după cucerirea Daciei”, cum se specifică în cronică apărută în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 457. Grație amabilității lui Z. Székely, am văzut parte din materialul descoperit la Cernatul de Jos, lucru pentru care li mulțumim și pe această cale.

³² I. Andrieșescu, *op. cit.*, p. 32. Bordeie din epoca geto-dacică s-au mai descoperit la Poiana-Tecuci, Ostrovul-Șimian etc., dar nu li se precizează forma (a se vedea R. Vulpe, rapoartele de săpături citate mai sus și *Istoria României*, I, p. 230; de asemenea D. Berciu, *op. cit.*, p. 191–192). Aluzie la geții din Dobrogea, care trăiau în bordeie, face probabil și Strabon (VII, 5, 12 c 318), cînd spune că pe teritoriul care se întinde mai la nord de Calatis locuiesc așa-ziii troglodiți (Gh. Ștefan și colaboratori, *Izvoarele privind Istoria României*, I, București, 1964, p. 249).

³³ Un asemenea bordei a fost descoperit pe Cîmpul lui Boja, din cartierul Militari (VI. Zirra și Gh. Cazimir, în *Cercetări arheologice în București*, I, 1963, p. 52, fig. 4 și fig. 5).

³⁴ I. T. Dragomir, în *Materiale*, VIII, p. 12–13.

³⁵ Folosim denumirea de cultura Virteșcoiu-Poienești din două motive: primul este acela că descoperirile de la Virteșcoiu sînt anterioare celor de la Poienești, iar al doilea că la Poienești a fost descoperită o altă cultură nouă, aceea bastarnă din secolele II–I î. e. n., documentată pentru prima dată aici și care după afirmațiile lui R. Vulpe „reclamă și ea numele acestei localități”. Preferăm denumirea de cultura Virteșcoiu-Poienești și nu pe aceea de Poienești-Virteșcoiu și pentru faptul că materialele descoperite la Virteșcoiu sînt ceva mai timpurii decît cele de la Poienești (Gh. Bichir, *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 261–262) și în felul acesta noua denumire constituie și un indicu cronologic.

³⁶ *Materiale*, VIII, p. 12.

³⁷ I. T. Dragomir, în *Materiale*, VIII, p. 11–20. Mulțumim și pe această cale lui I. T. Dragomir care a avut amabilitatea de a ne arăta unele materiale de la Bălteni.

³⁸ I. T. Dragomir, în *Materiale*, VIII, p. 13. Însăși umplutura tipurilor de bordeie se deosebește (p. 12).

Atît la Poiana-Dulcești cît și la Butnărești s-au găsit în preajma locuințelor gropi de provizii, îngrijit săpate, avînd forma de „butelie” și mai rar cilindrică ³⁹.

Gropile de la Poiana-Dulcești și Butnărești nu au pereții arși, deoarece loessul calcaros în care au fost săpate nu menține umezeala și este destul de rezistent pentru a nu permite dărîmarea pereților. Faptul că la Țifești, în sudul Moldovei, s-a descoperit o groapă de provizii cu pereți arși ⁴⁰ arată că atunci cînd solul nu oferea condiții optime pentru păstrat cerealele carpii ardeau gropile. În ceea ce privește avantajele păstrării bucatelor în gropi, informațiile pe care ni le transmite Tacitus despre germani ⁴¹ sînt valabile și pentru carpi. Din textul scriitorului antic reiese că germanii își păstrau proviziile în gropi, acoperite cu mult gunoi, pentru a nu putea fi observate de dușmanii care-i atacau.

După deteriorare, unele dintre gropile de provizii au fost folosite ca depozite de gunoi. În așezările de la Poiana-Dulcești („Varniță”) și Butnărești s-au identificat și gropi diforme, cu pereții cotlioniți, din care s-a scos lut pentru diverse treburi gospodărești.

În așezarea de pe „Varniță” s-au descoperit două gropi care erau pline cu fragmente de vatră, resturi de lipitură provenită de la cuptoare și bucăți de cărbune; fragmentele ceramice erau foarte puține. O situație similară s-a mai întîlnit în așezarea contemporană de la Țifești și în Latène-ul geto-dacic de la Poiana-Tecuci ⁴². Menționăm de asemenea că totdeauna fragmentele de vatră se găsesc aruncate în gropi sau bordeie și nu împrăștiate la întîmplare.

Legînd aceste observații de existența la daci a cultului solar ⁴³ și a incinerății ⁴⁴, este de presupus că vatra, pe care ardea focul, considerat ca rupt din soare (astrul ceresc adorat), se bucura de o atenție deosebită la geto-daci. Așa încît existența unui cult al vetrei atît la geto-daci ⁴⁵, cît și la carpi, este neîndoielnică.

Ocupațiile principale ale carpilor erau agricultura și creșterea vitelor. Practicarea agriculturii este atestată de prezența în așezări a brăzdarelor de plug și a secerilor.

³⁹ Gropi de acest gen au fost întîlnite și la Țifești, în sudul Moldovei (Sebastian Morintz și N. Harțuchi, în *Materiale*, VIII, p. 521 și 523).

⁴⁰ *Ibidem*, p. 521.

⁴¹ *De origine et situ Germanorum*, XVI, 3.

⁴² Sebastian Morintz și N. Harțuchi, în *Materiale*, VIII, p. 523 și R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 197 și *SCIV*, III, 1952, p. 194.

⁴³ Cf. Daicoviciu, în *Istoria României*, I, p. 336; idem, *La Transylvanie dans l'antiquité*, București, 1945, p. 72 și H. Daicoviciu, *Il tempio-calendario dacico di Sarmisegetuza*, în *Dacia*, N. S., IV, p. 232 și urm. Pentru religia geto-dacilor în general a se vedea I. I. Russu, *Religia geto-dacilor. Zei, credințe, practici religioase*, în *AISC*, V, 1947, p. 61–137 și C. Daicoviciu, în *Istoria României*, I, p. 329–338.

⁴⁴ După părerea noastră, între cultul solar și ritul incinerării practicat de geto-daci este o strînsă legătură.

⁴⁵ Cf. R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 197, unde se vorbește de un cult domestic al vetrei.

Se cunosc brăzdare de fier din această vreme la Văleni-Roman (un exemplar)⁴⁶, Mastacăn-Dragomirești (două exemplare) și Slobozia-Roznov (un brăzdar fragmentar)⁴⁷.

Numărul secerilor de fier este cu mult mai mare decât al brăzda-relor. S-au descoperit seceri din această vreme la Poiana-Dulcești („Varniță”), Văleni-Roman⁴⁸ și Mastacăn-Dragomirești⁴⁹. La Poiana-Dulcești s-au găsit trei seceri, dintre care numai un exemplar întreg (fig. 9/4). Toate secerile sînt de tipul cu spin la mîner și au lama îngustă și curbată.

Tipul de seceră cu spin la mîner este întilnit și în Latène-ul geto-dacic la Grădiștea Muncelului⁵⁰, Piatra Roșie⁵¹, Strîmbu⁵², Popești⁵³, București⁵⁴, Poiana-Tecuci⁵⁵ și Brad-Negri⁵⁶ pe teritoriul României și la Mukacevo în U.R.S.S.⁵⁷. În unele așezări din Latène-ul geto-dacic s-au descoperit alături de seceri de fier și seceri făcute din coaste de animale⁵⁸, ceea ce presupune că secerile de fier nu puteau satisface nevoile populației respective a cărei ocupație principală era agricultura.

În Latène-ul geto-dacic se cunosc două variante ale tipului de seceră cu spin: tipul I/a reprezentat de seceri cu lama lată și mai puțin curbată și tipul I/b reprezentat de seceri cu lama îngustă și curbura mai accentuată, aproape identice cu cele din așezările carpice⁵⁹. Pe baza acestei

⁴⁶ Brăzdarul este expus în Muzeul de istorie din Roman și provine din săpăturile lui V. Ursache.

⁴⁷ C. Scorpan, *Date noi cu privire la carpicii din valea Bistriței*, comunicare ținută la sesiunea științifică a Muzeelor, decembrie 1964. Pentru brăzdarile de plug din epoca dacică a se vedea I. H. Crișan, *Un depozit de unelte descoperit la Lechința de Mureș*, în *SCIV*, XI, 1960, 2, p. 285–299 și I. Berciu și Al. Popa, *Depozitul de unelte dacice de pe muntele Strîmbu de lângă Grădiștea Muncelului*, în *SCIV*, XIV, 1963, 1, p. 151–160.

⁴⁸ Mai multe exemplare expuse în Muzeul de istorie din Roman.

⁴⁹ Fragmente din trei exemplare. Cf. C. Scorpan, comunicare citată.

⁵⁰ C. Daicoviciu și colaboratori, în *SCIV*, III, 1952 p. 300, fig. 19, și în *Istoria României*, I, p. 269, fig. 59/2.

⁵¹ C. Daicoviciu, *Celalea dacică de la Piatra Roșie*, București, 1954, p. 78, pl. VII/3, 9.

⁵² I. Berciu și Al. Popa, *op. cit.*, p. 152, 154, 158 și fig. 1 și 3.

⁵³ R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1955, 1–2, p. 248, fig. 10/3.

⁵⁴ Dinu V. Rosetti, în *Bucureștii de odinioară în lumina cercetărilor arheologice*, p. 30 și pl. XXIV/2.

⁵⁵ R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 200; în *SCIV*, III, 1952, p. 198, fig. 12/2 și în *Istoria României*, I, p. 220, fig. 50/2.

⁵⁶ Secerile sînt expuse în Muzeul de istorie din Roman și provin din săpăturile conduse de Victoria Eftimie. Un fragment de seceră de fier (partea dinspre vîrf) a fost găsit și în cimitirul dacic de la Porolissum (M. Macrea și colaboratori, în *Materiale*, VIII, p. 488 și fig. 8/11), iar altul la Cașolț în mantaua tumulului XLV–288, la 0,25 m (M. Macrea și N. Lupu, în *Materiale*, V, p. 409).

⁵⁷ T. Lehoczky, în *AÉ*, XXI, 1901, p. 216 și pl. II/4–6 și pl. III/12; V. Pârvan, *op. cit.*, p. 488, fig. 332/12 și p. 496, fig. 340 și V. I. Bidzilea, *Поселения Гунн — Ловачка*. În *Археология*, XVII Kiev, 1964, pl. I/4–8. În cadrul uneltelor de la Mukacevo sînt și unele unelte mai tirzii care nu aparțin Latène-ului. Unele seceri de la Mukacevo păstrează și inelul de la mîner, pe care V. Pârvan îl punea în legătură cu „impachetarea originală pentru export”. Tot inel pentru mîner îl considera și T. Lehoczky numai că cercetătorul maghiar credea că prin acest inel se fixau două seceri, folosite astfel drept armă, lucru pe care V. Pârvan l-a combătut pe bună dreptate.

⁵⁸ Material inedit provenind din săpăturile efectuate la Brad (reg. Bacău) de Al. Vulpe, Victoria Eftimie și V. Ursache.

⁵⁹ O seceră de tip I/b este expusă în MNA și provine de la Peceneaga (r. Negru Vodă, reg. Dobrogea). Ea a făcut parte dintr-un depozit de unelte agricole care se datează în sec. I–IIe. n.

observații tipologice se poate presupune că secerile de tip I/b se dezvoltă din cele de tip I/a ⁶⁰. Lucrul pare firesc deoarece secerile de tip I/b prezentau următoarele avantaje: lama fiind mai îngustă, era mai ușoară și pentru confecționarea secerei se folosea mai puțin metal, de asemenea curbura mai accentuată a lamei făcea ca secera să fie mai practică pentru apucat și tăiat recolta.

În secolul al IV-lea e.n. pe teritoriul României, locul secerei cu spin este luat de secera cu tijă la mîner, de tipul celor descoperite la Poieniștii ⁶¹ și Bumbesti ⁶².

Alături de agricultură un loc important în activitatea carpilor îl ocupa creșterea vitelor. Cele mai frecvente oase de animale domestice descoperite în așezările carpice sînt cele de oaie (*ovis aries*), bou (*bos taurus*), cal (*equus caballus*) și porc (*sus scrofa*) ⁶³. Sînt unele așezări, cum este cea de la Hangu-Cetățuie, din zona lacului de acumulare a hidrocentralei de la Bicaz, care datorită poziției sale geografice a avut mai mult un caracter păstoresc. Creșterea vitelor a dus și la stimularea torșului și țesutului, documentat prin greutatea de lut piramidale, fusaiole de formă bitronconică sau tronconică și chiar fragmente de țesătură ⁶⁴.

Principalele meșteșuguri documentate la carpi sînt metalurgia fierului, prelucrarea lemnului și olăritul.

Metalurgia fierului este atestată de prezența bucăților de zgură în așezările de la Poiana-Dulcești („Siliște”), Butnărești și Țifesti. Se poate presupune că în toate așezările mai importante existau ateliere de fierărie.

Carpilii erau pricepuți și în prelucrarea lemnului după cum arată uneltele de timplărie descoperite pe „Varniță” în bordeiul nr. 6 (B₆) și groapa 17. Din rîndul uneltelor de fier găsite în cele două complexe amintim: trei burghie, două dălți, un priboiu, un braț de compas, și alte piese fragmentare, a căror folosință nu poate fi precizată.

Burghiile au capătul activ îndoit (fig. 9/1—3). Acest tip de burghiu este folosit în special de rotari și dulgheri.

Dălțile de fier (fig. 10) își găsesc bune analogii atît în secolul al III-lea e.n., la Vișoara (com. Tg. Trotuș, r. Tg. Oena) ⁶⁵, cît și în

⁶⁰ V. Părvan considera secerile cu lama lată de tip getic, iar cele cu lama îngustă de tip celtic (*Gelica*, p. 495—496), părere pe care, în lumina noilor descoperiri, nu o împărtășim. Amintim că secerile de tip I,a (cu lama lată) sînt întilnite și în mediul celtic (J. Déchelette, *Manuel d'Archéologie*, IV, Paris, 1927, p. 888, fig. 613/5 și Jan Filip, *Die Kelten in Mitteleuropa*, Praga, 1956, pl. CNN1/5). În prezent, din materialul publicat, reiese că secerile de tip I/a sînt foarte puține în comparație cu cele de tip I/b.

⁶¹ R. Vulpe, *Săpăturile de la Poieniștii*, în *Materiale*, I, p. 305, fig. 91. Pentru atribuirea așezării de la Poieniștii culturii Sintana de Mureș-Cernicahov, vezi Gh. Bichir, *op. cit.*, în *SCIV*, XI, 1961, 2, p. 263 și urm.

⁶² *Istoria României*, I, p. 399, fig. 94/1.

⁶³ Oasele de animale din așezările de la Poiana-Dulcești sînt predate pentru studiu lui Sergiu Haimovici de la Universitatea din Iași.

⁶⁴ Descoperite în săpăturile noastre de la Butnărești, M. 7.

⁶⁵ Exemplar expus în Muzeul de istorie din orașul Gheorghe Gheorghiu-Dej. Datele cu privire la condițiile de găsiră ne-au fost transmise de C. Buzdugan, directorul muzeului.

Latène-ul geto-dacic la Poiana-Tecuci⁶⁶, Grădiștea Muncelului⁶⁷, Piatra Roșie⁶⁸, Strimbu, Petrești, Căpilna, Piatra Craivii⁶⁹, Brașov⁷⁰ și la Mukacevo, în U.R.S.S.⁷¹. Exemplarul mai mic de la Poiana-Dulcești (fig. 10/2) păstrează în tocul de fixare al cozii, resturi din lemnul din care a fost confecționată coada dălțiții.

Descoperirea acestor unelte, grupate în două complexe, presupune existența unor meșteri tâmplari, în așezarea de pe „Varniță”, care puteau lucra și pentru locuitorii așezărilor din jur. Dezvoltarea prelucrării lemnului era stimulată și de existența pădurii de stejar și de fag.

Alături de metalurgia fierului și prelucrarea lemnului, un loc important în cadrul așezărilor carpice îl ocupa olăritul. Pe lângă procedee tehnice tradiționale, carpii au început să-și însușească procedee tehnice noi, datorită contactului cu lumea romană. Influența romană se reflectă atît în formele unor vase cît și în sistemul de ardere a lor, însă asupra acestei probleme nu vom insista aici.

Convieșuirea cu triburile sarmatice își găsește și ea ecoul în ceramica celei de a doua jumătăți a secolului al III-lea e.n., așa cum arată torțile zoomorfe descoperite la Poienești, Moldoveni-Gabăra și Gologofta-Ivănesti⁷².

Pînă în prezent se cunosc cuptoare de ars oale în următoarele așezări carpice: Țifești, Piatra Neamț-Dărmănești, Cucușeni-Butnărești și Șcheia-Suceava⁷³. Tot acestei culturi îi aparține și cuptorul de la Bălteni. Spre deosebire de toate celelalte așezări, la Butnărești, s-a descoperit un întreg atelier, cu două cuptoare de ars oale. În interiorul atelierului s-au găsit numeroase vase din rîndul cărora s-au întregit pînă în prezent (total sau parțial) 36 de exemplare.

Situația de la Butnărești arată că în așezările carpice existau olari calificați, care lucrau pentru întreaga așezare, așa încît olăritul nu mai poate fi considerat ca o îndeletnicire casnică. Multiplele întrebunțări pe care le aveau vasele justifică existența unor olari specializați.

Documentarea arheologică arată că populația carpică a creat o cultură înfloritoare care își are rădăcini adînci în Latène-ul geto-dacic. La formarea culturii materiale a carpilor un rol important l-au avut influențele romană și sarmatică.

A reieșit din lucrarea noastră că populația carpică a trăit în bordeie și locuințe de suprafață ca și geto-dacii, a avut aceleași ocupații principale

⁶⁶ R. Vulpe, în *SCIV*, II, 1951, 1, p. 204.

⁶⁷ C. Daicoviciu și colaboratori, în *SCIV*, III, 1952, p. 302, fig. 24.

⁶⁸ C. Daicoviciu, *Celtea dacică de la Piatra Roșie*, p. 78, pl. VII/10.

⁶⁹ Ion Berciu și Al. Popa, *op. cit.*, p. 154—155, 158—159 și fig. 2/4, 11 și 3/14, 2.

⁷⁰ Dalta este expusă în Muzeul de istorie din Brașov. Informații I. Pop.

⁷¹ V. I. Bidzilea, *op. cit.*, pl. I/18—19.

⁷² Gh. Bichir, *op. cit.*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 258 și urm.; Iulian Antonescu în *Materiale*, VIII, p. 450, fig. 4 și Al. Andronic și colaboratori, în *Materiale*, VIII, p. 801, fig. 6/3.

⁷³ A se vedea rapoartele citate și Gh. Bichir, *Cuptoarele de ars ceramică din cadrul culturii Vrteșcoiu-Poienești* (în manuscris).

(agricultura și păstoritul) și a folosit aceleași tipuri de unelte în agricultură, la prelucrarea lemnului și în atelierele de fierărie. De asemenea, formele ceramice caracteristice geto-dacilor, vasul-borcan ornamentat cu briu alveolar și ceașca dacică, sînt întilnite și în cadrul culturii materiale a carpilor.

Contactul cu lumea romană⁷⁴ și conviețuirea cu sarmații se reflectă din plin în cultura carpică. Aceste influențe se constată în ceramică, obiecte de podoabă, unelte și piese de harnașament.

Avantajăți de poziția geografică a Moldovei și datorită condițiilor istorice obiective, carpicii s-au organizat într-o puternică uniune tribală și au atacat în repetate rânduri imperiul roman⁷⁵, reinviind pentru o scurtă perioadă de timp epoca de glorie a lui Burebista și Decebal⁷⁶.

Către mijlocul secolului al III-lea carpicii au pătruns și în Muntenia, în special în regiunea de est, unde pentru a doua jumătate a secolului al II-lea și prima jumătate a secolului al III-lea îi avem documentați pe sarmați⁷⁷.

Identificarea așezării carpice de la Bălteni, localitate situată la sud-vest de Făurei și în apropierea căreia s-au descoperit de către I. T. Dragomir mormintele sarmatice de la LARGU și Rușefu, datate în prima jumătate a secolului al III-lea e.n., arată că pătrunderea carpilor din Moldova, la mijlocul secolului al III-lea e.n., a pus capăt stăpînirii sarmatice în Muntenia de est. Tot în aceeși vreme, încurajați probabil de succesele carpilor, se extind către Dunăre și geto-dacii din regiunea colinară a Munteniei centrale și de vest, așa cum pare să demonstreze descoperirea unor așezări (care se datează în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n.) la Răreanca, nu departe de Zimnicea și Dulceanca, la sud-est de orașul Roșiori de Vede⁷⁸.

Depopulată în parte de romani în secolul I al e.n. (ne referim la acțiunile lui Aelius Catus), pentru a crea o zonă de siguranță la granițele imperiului, „controlată” apoi de sarmați, Cîmpia Munteană devine din nou intens locuită de geto-daci în a doua jumătate a secolului al III-lea e.n., datorită în bună parte aportului carpice.

⁷⁴ Pentru circulația monedelor romane în secolele II—III e. n. în Moldova a se vedea B. Mitrea, *Contribuții numismatice la istoria triburilor daco-gețice din Moldova*, în *SCIV*, VII, 1956, 1—2, p. 154—173.

⁷⁵ B. Mitrea, în *Istoria României*, I, p. 639—647 și Sándor Soproni, *Castellum carporum*, în *Folia Arch*, XV, Budapesta, 1963, p. 43—54, unde se găsește și bibliografia principală cu privire la această problemă.

⁷⁶ Cf. Gh. Bichir, *Les carpes à la lumière des dernières découvertes archéologiques* (în curs de apariție).

⁷⁷ Pentru datarea sarmaților în zona extracarpatică a României și în secolul al II-lea e. n., vezi Gh. Bichir, *op. cit.*, în *SCIV*, XII, 1961, 2, p. 260, nota 1 și p. 268; Al. Andronic, *Un mormint sarmatic descoperit la Vaslui*, în *SCIV*, XIV, 1963, 2, p. 348, nota 3 și p. 358 și Sebastian Morintz și Barbu Ionescu, *Descoperiri sarmatice în raionul Olenița*, comunicare ținută la sesiunea științifică a Muzeelor, decembrie 1964. Pentru sarmați în general a se vedea I. Nestor, în *Istoria României*, I, p. 671—682.

⁷⁸ Cercetările de la Dulceanca au fost efectuate de Suzana Ferche. Pentru Răreanca vezi Gh. Bichir, în *Dacia*, N. S., IX (în curs de apariție).

Limita vestică a așezărilor din secolul al III-lea e.n. în care se constată elemente carpice se oprește în prezent la Mătăsaru pe Argeș, la circa 60 km VNV de București.

Descoperirile arheologice arată că daco-carpicii au conviețuit cu sarmații care, datorită inferiorității lor numerice, au trebuit să accepte hegemonia carpilor⁷⁹, stăpîni ai teritoriului pe care sarmații s-au așezat. Dacă în etapa timpurie a culturii carpice denumită de noi Pădureni-Virțișcoiu, se constată că nu există o puternică întrepătrundere carpo-sarmatică⁸⁰, în etapa mai tirzie, pe care am numit-o Poienești-Gabăra⁸¹, această întrepătrundere este evidentă.

Situația din Muntenia de vest și centrală diferă de cea din Moldova, datorită condițiilor istorice obiective. Muntenia, încercuită de imperiul roman, temporar stăpînită și continuu supravegheată, nu oferea locuitorilor ei aceleași condiții de dezvoltare pe care le aveau carpicii în Moldova. Dacă carpicii își puteau permite să facă incursiuni în imperiu, luînd prăzi bogate și uneori reclamînd chiar subsidii⁸², nu același lucru îl puteau face geții din Muntenia⁸³.

Inventarul așezărilor și în special al necropolelor aparținînd geților din vestul Munteniei, este mai sărac decît inventarul așezărilor și necropolelor carpice din Moldova.

Cercetările efectuate de noi la Mătăsaru (reg. Argeș) arată că majoritatea formelor ceramice sînt contaminate de influența romană. Aici apare ceramica zgrunțuroasă, lucrată la roată, în tehnică romană, de tipul celei întîlnite în așezările din provincia Dacia și care apare extrem de rar în așezările carpice din Moldova. Parte din ceramica de la Mătăsaru își găsește bune analogii în ceramica descoperită de Emilian Popescu în castrul de la Jidava. Obiectele de metal din așezarea de la Mătăsaru sînt aproape toate de proveniență romană. Acest lucru arată că influența romană a fost foarte puternică și la est de limesul transalutan.

Pornind de la aceste observații, înclinăm să credem că pe baza descoperirilor din ultimii ani se poate pune problema începutului procesului de romanizare în secolul al III-lea și în afara Daciei romane. Ipoteza noastră se referă la partea de vest a Munteniei. În sprijinul acestei păreri vin materialele arheologice descoperite de Sebastian Morintz la Chilia⁸⁴. Apare într-o lumină nouă acum și aspectul central muntean de tip Militari. Însă asupra acestei probleme vom reveni cînd vom publica materialele de la Mătăsaru, ele depășind cadrul studiului de față.

Gh. Bichir

⁷⁹ Cf. I. Nestor, *Les dernières archéologiques et le problème de la formation du peuple roumain*, în *Revue roumaine d'histoire*, III, 3, 1964, p. 388.

⁸⁰ Gh. Bichir, *op. cit.*, în *SCIV*, XII, 1961 2, p. 260-268.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² Cf. Petrus Patricius, frag. 8. (*Fr. Gr. Hist.* IV, 186).

⁸³ Pentru situația politică generală a Munteniei în această vreme vezi R. Vulpe, *La Valachie et la Basse-Moldavie sous les Romains in Dacia*, N. S., V, p. 385-386.

⁸⁴ Sebastian Morintz, *Новые обелики дакииэской культуры в римской эпохе*, în *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 375-411 și rapoartele de săpături din *Materiale*, VII și VIII.

НОВЫЙ ВКЛАД В ИЗУЧЕНИЕ МАТЕРИАЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ КАРПОВ

РЕЗЮМЕ

Автор обращается вновь к вопросу о материальной культуре карпов (типа Вуртешкойю-Поенешть), рассматривая на этот раз их поселения (о могильниках см. SCIV, XII, 1961, 2, стр. 253—271).

Используя результаты раскопок в Пояна-Дулчешти и Бутнэрешти (Молдова), в ходе которых были обнаружены поселения карпов, имеющие по два жилых горизонта, автор останавливается на описании типов их жилищ, продовольственных ям, сельскохозяйственных орудий (приводя типологию серпов), а также основных ремесел, распространенных у карпов (железная металлургия, деревообработка и гончарство).

Автор уделяет особое внимание связям культуры Вуртешкойю-Поенешть с гето-дакийским *Latène*, а также римскому и сарматскому влияниям. Указывается, что на территории Молдовы карпо-сарматское сосуществование обосновано.

Особо важное значение имеет отождествление одного карпского поселения в Бэлтени (Мунтения) в центре равнины, где были обнаружены погребения сарматов, датированные концом II в. — первой половиной III в. Поселение в Бэлтени датируется второй половиной III в. н. э. Карпы дакийского происхождения проникли из Молдовы в Мунтению, положив тем самым конец «господству» сарматов в восточной части Мунтенской равнины.

Проникновение карпов в Мунтению сопровождалось переселением даков из холмистой зоны Мунтении к Дунаю, что подтверждается находками некоторых поселений в Мунтениском Бурнасе (Дулчанка и Рэрянка).

ОБЪЯСНЕНИЕ РИСУНКОВ

- Рис. 1. — Зона распространения культуры Вуртешкойю-Поенешть.
 Рис. 2. — Пояна-Дулчешть, «Силиште». Различные моменты раскопок.
 Рис. 3. — Пояна-Дулчешть, «Силиште». Профили.
 Рис. 4. — Пояна-Дулчешть, «Силиште». 1 — наземное жилище из разреза V (горизонт II); 2 — землянка 1 (B₁) из разреза IV (горизонт I).
 Рис. 5. — Пояна-Дулчешть, «Силиште». Землянка 2 (B₂).
 Рис. 6. — Пояна-Дулчешть, «Варницэ». Часть плана разрезов III, IV и V (23—42 метра), на которой видна форма землянок 1 (B₁), 2 (B₂), 3 (B₃), 4 (B₄) и положение очагов по отношению к землянкам.
 Рис. 7. — Пояна-Дулчешть. 1 — наземное жилище из разреза V в «Силиште»; 2 — сосуды *in situ*, обнаруженные в поселении «Варницэ».
 Рис. 8. — Бутнэрешти. Клад сосудов *in situ*.
 Рис. 9. — Пояна-Дулчешть, «Варницэ». Железные орудия. 1, 2, 3 — сверла; 4 — серпы с шипами (тип 1/б).
 Рис. 10. — Пояна-Дулчешть, «Варницэ». Железные долота.

NOUVELLE CONTRIBUTION À LA CONNAISSANCE DE LA CIVILISATION MATÉRIELLE DES CARPES

RÉSUMÉ

L'auteur reprend le problème de la civilisation matérielle des Carpes (de type Virteșcoiu-Poieniști), s'occupant cette fois-ci des établissements (pour les nécropoles voir SCIV, XII, 1961, 2, pp. 253—271).

En partant des observations faites à l'occasion des fouilles de Poiana-Dulcești et Butnărești, en Moldavie, où on a découvert des établissements carpes à deux niveaux d'habitat, l'auteur s'occupe des types d'habitations, des fosses à provisions, des outils utilisés en agriculture—en faisant une typologie des faucilles—ainsi que des principaux métiers pratiqués par les Carpes (métallurgie du fer, travail du bois et poterie).

On insiste sur les rapports entre la civilisation de Virteșcoiu-Poieniști et le Latène géto-dace ainsi que sur les influences romaines et sarmatiques. On montre également les témoignages d'une cohabitation carpo-sarmatique sur le territoire de la Moldavie.

Une importance toute particulière présente l'identification de l'établissement carpique à Bălteni, en Munténie, en pleine zone de plaine, où on a constaté des tombes sarmatiques de la fin du IIe siècle et de la première moitié du IIIe siècle. L'établissement de Bălteni peut être daté de la deuxième moitié du IIIe siècle, quand les Carpes, d'origine dace, pénètrent de Moldavie en Munténie, en mettant fin à la « domination » sarmatique de la région de l'est de la Plaine Roumaine.

La pénétration des Carpes en Munténie a été suivie de la descente des Daces, de la zone de collines de Munténie, vers le Danube, tel qu'il est attesté par la découverte de certains établissements dans la plaine de Burnas en Munténie, à Dulceanca et Răreanca.

LÉGENDE DES FIGURES

- Fig. 1. — Aire de diffusion de la civilisation de Virteșcoiu-Poieniști.
 Fig. 2. — Poiana-Dulcești „Siliște”. Aspects des fouilles.
 Fig. 3. — Poiana-Dulcești „Siliște”. Profils.
 Fig. 4. — Poiana-Dulcești „Siliște”. 1, habitation de surface de la S. V (IIe niveau); 2, hutte enfouie (B₁) de la S. IV (Ier niveau).
 Fig. 5. — Poiana-Dulcești „Siliște”. Hutte enfouie n° 2 (B₂).
 Fig. 6. — Poiana-Dulcești „Varniță”. Partie du plan des sections III, IV et V (23-42 mètres), où l'on observe la forme des huttes 1 (B₁), 2 (B₂), 3 (B₃), 4 (B₄) et la position des foyers par rapport aux huttes.
 Fig. 7. — Poiana-Dulcești. 1, habitation de surface de la S. V de „Siliște”; 2, vases *in situ* découverts dans l'établissement de „Varniță”.
 Fig. 8. — Butnărești. Dépôt de vases *in situ*.
 Fig. 9. — Poiana-Dulcești „Varniță”. Outils en fer. 1, 2, 3, forets; 4, faucille à épine (type Ib).
 Fig. 10. — Poiana-Dulcești „Varniță”. Ciseaux en fer.